

การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชน ในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

Political Participation according to the Principle of Dhamma Sovereignty of People in Muang Phayao Municipality, Phayao Province

พระมหาปวรภักฐ์ ภัททโมลี (งามการ)¹, สหัทธยา วิเศษ², พระครูโสภณปริยัติสุธี³
Phramaha Pawarapat Bhaddamolī (Ngamkarn)¹, Sahathaya Wiset²,
Phrakhrusoponpariyatsutee³

หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Master of Arts Program in Political Science,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus
Corresponding Author, E-mail: v.stvrp25399991875@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา 2) เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองพะเยาจำนวน 23 คน โดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูล และสังเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์แล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาสังเคราะห์หาความเชื่อมโยงระหว่างกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในแต่ละประเด็น

ผลการวิจัย พบว่า 1) ประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยามีความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยหน่วยงานภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในลักษณะของการ

ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองมีความหลากหลาย จำแนกได้ 4 รูปแบบ คือ (1) แบบโดยตรง (2) แบบตัวแทนหรือโดยอ้อม (3) แบบมีส่วนร่วม (4) แบบถกแถลง 3) แนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยาจำเป็นต้องมีหลักธรรมาธิปไตยเพื่อให้มีจิตสำนึกสาธารณะ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน และต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจของประชาชนที่จะเข้าร่วม องค์ความรู้จากการวิจัย คือ การได้แนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตย 3 ด้าน คือ 1) ด้านธรรมาธิปไตย คือ ผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีคุณธรรม 2) ด้านธรรมาธิปไตย คือ ระบบที่เป็นธรรม 3) ด้านธรรมาธิปไตย คือ แนวคิดที่เป็นธรรม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การมีส่วนร่วมทางการเมือง; ธรรมาธิปไตย; ชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) to study the political participation characteristics of people in the community of Phayao Municipality, Phayao Province; 2) to study the model of political participation of people in the community of Phayao Municipality; 3) to study the present guideline political participation in accordance with the principle of Dharma sovereignty of people in Phayao Municipality Community. There is a qualitative research. The population consists of 23 key informants who live in Muang Phayao District, Phayao Province. It is a purposive sampling. The instrument used is an in-depth interview. Data analysis is conducted by classifying, grouping, and synthesizing the data to create relationship model (pattern) and then synthesizing those data to find the relationship schemes between the groups of key informants in each issue.

The research findings are as following: 1) the people in the community in Phayao Municipality are aware of participating in politics. Government agencies provide opportunities for people, whether individuals or groups of people, to participate in any activity in forms of sharing

awareness, sharing ideas, and incorporating to do what affects oneself or the community. 2) The model of political participation is a wide variety which is divided into four aspects in the followings: (1) direct; (2) representative or indirect; (3) participated; and (4) dialog. 3) Guidelines for political participation in accordance with principle of Dharma sovereignty of people in Phayao Municipality Community need a doctrine to have public consciousness. It is an important condition of political participation of people and has to arise from the willingness of the people to participate. The body of knowledge from the research indicates that the guidelines for political participation in accordance with the principle of Dharma sovereignty are divided into three aspects: 1) Dhammaṭṭhāiti: the virtue governor; 2) Dhammaniti: the righteous system; and 3) Dhammamati: the righteous concept.

Keywords: Participation; Political Participation; Dhamma Sovereignty; Muang Phayao Municipality

บทนำ

สิ่งสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ ประชาชน ส่วนความสมบูรณ์ของระบอบประชาธิปไตย คือ การที่ประชาชนมีสิทธิในการปกครองมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่เนื่องจากความจำกัดในหลายด้าน เช่น จำนวนประชากรที่มีมากเกินไปกว่าที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้โดยตรง จึงทำให้มีระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยอาศัยตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วม ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านกระบวนการเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่แทนตน ทั้งในด้านนิติบัญญัติและการบริหาร เพราะความสำเร็จของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอยู่ที่การเลือกตั้ง ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญ กล่าวคือ การเลือกตั้งเป็นกลไกเชื่อมโยงทัศนคติต่อกิจการสาธารณะของประชาชนที่เข้ากับนโยบายของรัฐบาล ความสำคัญอีกอย่างหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย คือ การกระทำของรัฐบาลต้องสอดคล้องกับความปรารถนาของประชาชน ซึ่งการเลือกตั้งจะสร้างกลไกเชื่อมโยงส่วนสำคัญของส่วนนั้นเข้าด้วยกัน ในปัจจุบันปัญหาที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาทางการเมือง คือ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2554: 67-68)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นหลักการสำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือและจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างอิสระ โดยการร่วมทำ ร่วมดูแลและร่วมตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็นกลไกในการแสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสม การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับประชาชนในแง่ของการมีทักษะความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ในการรับผิดชอบดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในที่สุด (สมบัติ อารังธยวงศ์, 2554: 89) ปัจจุบันกระแสการมีส่วนร่วมทางการเมืองกำลังตื่นตัวค่อนข้างสูง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมืองของภาคประชาชนที่ต้องการเห็นการเมืองและสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น เอื้อประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาส และสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความเท่าเทียม การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง อาจเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมคิดร่วมทำในสิ่งที่มีผลกระทบต่อชุมชน เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นของการส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นทุกระดับ ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น (ธีรยุทธ บุญมี, 2556: 86-87)

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนจึงต้องนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้ยึดความถูกต้องอย่างเหตุผลที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย ไม่สอนให้ถือตนเองเป็นใหญ่ หลักคำสอนเรื่องผู้เห็นธรรมชื่อว่า เห็นพระพุทธเจ้า รวมถึงการตั้งพระธรรมวินัยไว้เป็นพระศาสดาแทนพระองค์เป็นการสอนแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่ใช้ในการปกครองตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในปัจจุบันหากนำหลักการนี้มาศึกษาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมก็จะเกิดการปกครองที่ชอบธรรม เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ และเป็นระบอบการปกครองในอุดมคติได้ (Suyaprom, 2017: 85-100)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชน

เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ผลที่ได้รับจากการศึกษาจะเป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนในด้านการใช้สิทธิเลือกตั้งเทศบาล ด้านความสนใจกิจกรรมทางการเมือง ด้านการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และด้านการมีบทบาททางการเมือง ทั้งยังเป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยนี้สามารถนำมาวางแผนหรือกำหนดแนวทางการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น และกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นตามหลักธรรมาธิปไตยต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) รูปแบบการวิจัย เป็นการรวบรวมและศึกษาวิเคราะห์เอกสารจากหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาภาคสนาม โดยมุ่งเน้นบทบาทของตัวผู้วิจัยในการลงพื้นที่ด้วยตนเอง ทั้งจากการศึกษาและการสังเกตแบบละเอียดในทุกด้านแบบเจาะลึกรายบุคคล เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาตีความด้วยทักษะของการวิเคราะห์เชิงเหตุและผลด้วยการนำปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนตามหลักธรรมาธิปไตย

2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในทะเบียนบ้านเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญในการวิจัย โดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนทั้งสิ้น 23 คน อันประกอบด้วยกลุ่มประธานชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยา จำนวน 14 คน กลุ่ม

ผู้บริหารและข้าราชการการเมืองในเทศบาลเมืองพะเยา จำนวน 6 คน กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 3 คน

3) วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview; SSI) เป็นรายบุคคลเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือใช้แนวทางการสัมภาษณ์โดยการศึกษาจากตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแนวทางในการดำเนินขั้นตอนของการวิจัย

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Data Collection) เป็นการทบทวนวรรณกรรม รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสำรวจพื้นที่ (Field Observation) ด้วยการร่วมกิจกรรมทางการเมือง รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยเลือกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สามารถตอบคำถามการวิจัยหรือวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดี

5) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูลและสังเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ (Pattern) กระทั่งได้ข้อสรุปแล้วนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ โดยการหาความเชื่อมโยงระหว่างกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในแต่ละประเด็น จากนั้น ได้สร้างข้อสรุปแบบแผนความสัมพันธ์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การสื่อสารทางการเมืองผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบและยืนยันข้อสรุปที่ค้นพบดังกล่าว โดยการนำข้อสรุปแบบแผนความสัมพันธ์ที่ค้นพบไปตรวจสอบและยืนยันกับข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ว่า มีความสอดคล้องต้องกันกับข้อมูลจริง

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพบผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบประเด็นดังต่อไปนี้

ประการที่แรก ลักษณะว่าด้วยเรื่องการปฏิรูปประเทศ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 ว่าด้วยเรื่องการปฏิรูปประเทศ มาตรา 258 (1) ได้บัญญัติเรื่องการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง โดยให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รู้จักยอมรับในความเห็นทางการเมืองโดยสุจริตที่ต่างกั น และให้ประชาชนใช้สิทธิเลือกตั้งและออกเสียงประชามติโดยอิสระ ปราศจากการครอบงำ ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 4 กลุ่ม แสดงให้เห็นทิศทางเดียวกันในเรื่องลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเทศบาลเมืองพะเยาที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “... ประชาชนมีความสนใจ กระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือติดตาม ควบคุม และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างจริงจัง...” (นาย ค, 2564) จากคำกล่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคปัจจุบัน ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยประชาชนต้องมีคุณสมบัติที่สนับสนุนต่อหลักประชาธิปไตย เช่น ความกระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างจริงจัง

ประการที่สอง ลักษณะว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 นโยบายแห่งรัฐ มาตรา 78 กำหนดให้รัฐส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ การจัดบริการสาธารณะ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ในที่นี้ขอยกตัวอย่างกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนชาวไทยทุกคนที่มีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ เพื่อทำหน้าที่เลือกตัวแทนของตนเข้าไปออกกฎหมายและบริหารประเทศ ดังนั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม โดยมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ ดังนี้ 1) สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง 2) สอดส่องดูแลการเลือกตั้ง 3) แจ้งเหตุหรือเบาะแสการทุจริตซื้อสิทธิขายเสียง 4) ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยพร้อมเพรียง 5) ร่วมตรวจสอบการเลือกตั้งโดยเป็นสมาชิกหรืออาสาสมัครขององค์การเอกชนที่คณะกรรมการการเลือกตั้งรับรองให้ตรวจสอบการเลือกตั้ง 6) ร่วมเป็นเจ้าหน้าที่จัดการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ เช่น กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง กรรมการนับคะแนน ส่วนการมีส่วนร่วมโดยอ้อมสามารถมีส่วนร่วมในลักษณะการติดตามการนับคะแนน การแจ้งเหตุหากพบเหตุการณ์

ผิดปกติ รวมถึงการติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้แทนที่ตนเลือกและแสดงพลังกลุ่มกดดันนักรการเมืองหากมีการกระทำโดยมิชอบ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “...ติดตามผลการเลือกตั้ง และสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง หากพบมีการทุจริตต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาครัฐทราบเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย...” (นาย ณ, 2564) จากคำกล่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นแนวความคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตชุมชนเทศบาลเมืองพะเยาได้ออกไปใช้สิทธิการเลือกตั้งตามหน่วยเลือกตั้งเป็นจำนวนมากในอดีต โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ที่ไปใช้สิทธิด้วยความสมัครใจ อย่างไรก็ตาม การสื่อสารทางการเมืองในยุคปัจจุบันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะกลุ่มนักรการเมืองและกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ใช้โซเชียลมีเดียเหล่านี้เป็นพื้นที่สาธารณะในการสื่อสารทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

2) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสรุปผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยจำแนกการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยาได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรง ปัจจุบันประชาชนมีประสบการณ์จากการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงเป็นอย่างมาก เพราะสถานการณ์การเมืองไทยในทศวรรษที่ผ่านมากระตุ้นให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และเชื่อว่า ระบอบประชาธิปไตยทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุข ยกสถานะทางสังคมจากคนชั้นล่างสู่ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงได้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงอีกประการหนึ่งสะท้อนจากคำพูดของประชาชนที่ว่า ระบอบประชาธิปไตยต้องกินได้ แม้ระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันจะเป็นแบบระบอบตัวแทนแต่ประชาชนก็ต้องมีส่วนร่วมโดยตรงในการเสนอปัญหาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง และสะท้อนถึงตัวนักรการเมืองในทุกระดับที่จะต้องกระตุ้นหรือสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “...การเมืองที่ผ่านมา มีปัจจัยหลายประการที่เป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น...” (นาย ณ, 2564) จากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนในสถานการณ์ปัจจุบันมีปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงมากขึ้น เนื่องจากสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกทุกที่และไม่จำกัดเวลา จึงทำให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองตามที่ตนต้องการ

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือโดยอ้อม เป็นการปกครองที่ประชาชนเลือกผู้แทนมาจัดตั้งฝ่ายบริหาร คือ รัฐบาล ในการทำหน้าที่บริหารประเทศแทนตน เพราะประชาชนจำนวนมากไม่สามารถเข้ามาทำหน้าที่ได้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมบทบาทของผู้แทนเพื่อให้ผู้แทนที่ทำหน้าที่แทนประชาชนได้เข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชน สำหรับประชาชนในเขตชุมชนเทศบาลเมืองพะเยาได้มีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบดังกล่าว ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “...การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยอ้อม เป็นการเลือกผู้แทนเพื่อให้ผู้แทนที่ทำหน้าที่แทนประชาชนที่เข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชน...” (นาย ฐ, 2564) จากคำกล่าวนี้นสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนโดยอ้อมเป็นการมอบอำนาจให้ตัวแทนหรือผู้แทนที่ตนเลือกตั้งไปใช้อำนาจแทนตน โดยประชาชนไม่ต้องยุ่งยากที่จะใช้อำนาจในเรื่องสำคัญที่ตนเองไม่มีความรู้ความเข้าใจ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายได้ จึงให้ประชาชนพิจารณาเลือกตัวแทนที่เป็นคนดี มีความรู้ความสามารถเข้าไปทำหน้าที่แทนตน และให้ผู้แทนไปเลือกฝ่ายบริหารทำหน้าที่บริหารประเทศแทนตนเองเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตน

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประชาชนในชนบทปัจจุบันเข้าใจอย่างดีว่า ควรเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะไหน เพราะสถานการณ์ความเห็นต่างทางการเมืองในช่วงหลายปีที่ผ่านมาทำให้ประชาชนรู้ว่า จะปฏิบัติและปรับตัวเพื่อให้รู้เท่าทันระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบันกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด และรู้จักวางท่าทีต่อกันที่จะส่งผลถึงความสงบสุขของประชาชนในท้องถิ่น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “...ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประชาชนเกิดความคิดเห็นต่างทางการเมืองจนเกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง มีการประท้วงขับไล่รัฐบาล แบ่งฝักแบ่งฝ่าย เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีการพบปะพูดคุยกันระหว่างประชาชนกับผู้แทนที่ตนเลือก...” (นาย ด, 2564) จากคำกล่าวนี้นสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นสิทธิและหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิของประชาชนไว้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองเป็นการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญ ความเที่ยงธรรม ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุขในชุมชน โดยเฉพาะการเมืองระดับท้องถิ่นที่ประชาชนในท้องถิ่นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เพื่อ

กำหนดแผนการพัฒนาท้องถิ่น ติดตาม ตรวจสอบการทำงานของผู้แทนของคนที่เลือกเข้าไปบริหารท้องถิ่นเพื่อป้องกันการทุจริตในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และนักการเมือง

รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบถกแถลง (सानเสวนาหาทางออก) เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยที่เกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณชนและชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีและมีความรับผิดชอบร่วมกัน เคารพต่อสิทธิเสรีภาพและความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพกฎหมาย รวมถึงการใช้เสรีภาพของตนเองภายในขอบเขตไม่ละเมิดเสรีภาพคนอื่น ประชาชนในเขตชุมชนเทศบาลเมืองพะเยาได้มีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบนี้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “... ประชาธิปไตยแบบถกแถลงหรือประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น...” (นาย ธ, 2564) จากคำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบถกแถลงเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาทางการเมืองเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งหรือความคิดเห็นทางการเมือง การร่วมเสวนาเพื่อหาทางออกของปัญหานั้นทำให้ปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นได้รับการแก้ไขโดยเร็วและตรงจุด

3) แนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชน จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ธรรมาธิปไตยเป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารพุทธบริษัท โดยการนำหลักธรรมเป็นใหญ่ในการดำเนินกิจกรรม โดยสรุปหลักสำคัญ 9 ประการ ดังนี้ 1) หลักสันติ ทรงมีเป้าหมายโดยยึดความเป็นอยู่อย่างสันติ 2) หลักการบริหารจัดการงาน โดยอาศัยการร่วมกันทำงานโดยมีเป้าหมายเดียวกันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือสร้างความเข้าใจในหมู่พระสงฆ์ 3) การวางแผนเชิงพุทธ โดยยึดหลักอริยสัจสี่ ซึ่งเป็นการวางหลักและกระบวนการวางแผนที่ชี้แนะให้แก้ไขปัญหาที่สาเหตุ 4) ความเชี่ยวชาญเชิงพุทธที่เรียกว่า เอตทัคคะ 5) การบริหารความขัดแย้งเชิงพุทธ เป็นการบริหารงานที่ช่วยลดความขัดแย้ง 6) พุทธบริการ ทรงวางหลักการให้บริการแก่ประชาชน โดยผู้บริหารองค์การภาครัฐต้องมีพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 7) พุทธจริยธรรมาภิบาล ทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรม ตรวจสอบวัตรปฏิบัติของคณะสงฆ์ร่วมกัน 8) พุทธสัปปายะ ทรงดำรงตนตามสมควรภูมิประเทศ และ 9) สัมฤทธิ์ผลเชิงพุทธ เป้าหมายของการเป็นพุทธบริษัท คือ ความสุขสงบและปรินิพพาน หลักธรรมาธิปไตยนี้นหากนำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมจะช่วยส่งเสริมให้การปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ ในขณะที่เดียวกันประชาชนส่วนใหญ่ในเขตชุมชนเทศบาลเมืองพะเยาเป็นพุทธศาสนิกชน มีวิถีชีวิตเรียบง่าย โอบอ้อมอารี เผื่อแผ่ เปิดใจ

กว้าง จึงทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในพื้นที่จังหวัดพะเยามีหลากหลายรูปแบบ เช่น การเลือกตั้งเป็นกระบวนการเลือกผู้แทนของตนเพื่อไปทำหน้าที่แทนตนในการบริหารงานประเทศและท้องถิ่น หรือกฎหมายมาบังคับใช้ประชาชนในรัฐ ดังนั้น การเลือกคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถเข้าไปบริหารงานบ้านเมือง จึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะช่วยพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “...หลักธรรมาธิปไตยเป็นแนวทางปกครองที่เน้นหลักความยุติธรรม ถือธรรมเป็นหลักในการปกครอง ยึดถือความถูกต้องเป็นเครื่องมือตัดสินใจ ใช้สนับสนุนการปกครองบ้านเมือง...” (นาย น, 2564) จากคำกล่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นว่า หากผู้ปกครองใช้ระบอบการปกครองธรรมาธิปไตย ประเทศชาติจะเกิดความสงบสุข ไม่เกิดความวุ่นวายและความแตกแยก แม้จะมีความคิดเห็นต่าง ซึ่งสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบันเกิดความวุ่นวาย เพราะการเข้าสู่ตำแหน่งอย่างไม่เป็นธรรม การเอื้อผลประโยชน์ต่อกัน รวมถึงการออกกฎหมายบังคับใช้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชน อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา สรุปได้ 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 ด้านธรรมาธิปไตย (การตั้งมั่นอยู่ในธรรม) การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ภายในสังคม ซึ่งจำเป็นต้องมีจริยธรรมกำกับสังคมจึงจะสงบสุข ผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งโดยพลเมืองจะมีภาวะผู้นำที่ดีมีศีลธรรมต้องสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีในเบื้องต้น ให้รู้จักยึดประโยชน์ของประเทศและประชาชนโดยรวมเป็นหลัก ยึดเอาความถูกต้องชอบธรรมเป็นใหญ่ในการใช้อำนาจปกครองรัฐ ซึ่งหมายถึง การใช้อำนาจการบริหารประเทศที่ชอบธรรม ตรงกับหลักธรรมาภิบาล คือ หลักความโปร่งใส ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “...การเลือกผู้นำระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นนั้น เลือกโดยการศึกษาประวัติ ภูมิหลังที่ต่างพร้อมหรือไม่ ตั้งอยู่ในศีลธรรมหรือไม่...” (นาย ผ, 2564) จากคำกล่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ปกครองรัฐจะต้องตั้งมั่นในธรรมในการบริหารประเทศ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ซึ่งผู้มีสิทธิในการออกเสียงเลือกผู้นำหรือสมาชิกทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ต้องเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดีมีคุณธรรม

แนวทางที่ 2 ด้านธรรมนิติ (ระบบที่เป็นธรรม) หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตย 3 ประการ ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการ ซึ่งเป็นอำนาจที่ถ่วงดุลระหว่างกัน หากอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารรวมอยู่ในคนเดียว การออกกฎหมายและบังคับใช้ก็อาจเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของตนและกดขี่ผู้อื่นได้ หรือหากอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการอยู่

ในคนเดียวกัน ผู้พิพากษาอาจตัดสินคดีโดยไม่ชอบธรรมได้ ซึ่งแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านธรรมาภิบาลเป็นการเน้นย้ำการใช้อำนาจทั้ง 3 โดยชอบธรรม รวมถึงการเลือกผู้แทนด้วยระบบที่เป็นธรรม คือ ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงได้ใช้สิทธิและหน้าที่พลเมืองตามรัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ ไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง และผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ใช้วิธีโกงการเลือกตั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “...การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อเลือกผู้นำทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ประชาชนส่วนใหญ่เลือกผู้แทนของตนโดยพิจารณาจากคุณสมบัติของผู้สมัคร และไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง...” (นาย พ, 2564) จากคำกล่าวนี้นสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนในเขตชุมชนเทศบาลเมืองพะเยามีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่น่าสนใจ เนื่องจากการออกมาใช้สิทธินี้นับตั้งแต่การมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งมีจำนวนเกินร้อยละ 70 โดยเฉพาะประชาชนกลุ่มอายุ 18-22 ปี เพราะประชาชนคาดหวังที่จะได้ตัวแทนตามระบบที่ชอบธรรม ไม่เอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

แนวทางที่ 3 ด้านธรรมาภิบาล (มิติที่เป็นธรรม) หมายถึง แนวคิดที่เป็นธรรมปราศจากการได้มาซึ่งกลวิธีที่ผิดกฎหมาย ละเมิดจรรยาบรรณ ยึดเป้าหมายการบริหารปกครองเพื่อประชาชนให้ได้รับสันติสุข มิตรภาพ ภารดรภาพ สิทธิเสรีภาพ ตามที่เจตนารมณ์ของพลเมืองต้องการ ส่งผลให้ระบบการเมืองพัฒนาเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยผู้ปกครองรัฐจะต้องมีความเที่ยงธรรม ตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำอะไรใด ๆ ต้องอาศัยมติของสังคมที่ชอบธรรม ได้แก่ ความเห็นของประชาชนเป็นหลัก ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “...ผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้แทนของตน ถือเป็นมติของประชาชนในท้องถิ่นนั้น...” (นาย ล, 2564) จากคำกล่าวนี้นสะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและกำหนดวิถีชีวิตของชุมชน ผ่านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อแผนพัฒนาท้องถิ่น และลงมติรับร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยปราศจากการใช้อำนาจบังคับหรือกลโกง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องนี้มีประเด็นการอภิปรายผลที่น่าสนใจ ดังนี้ 1) ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยา จะเห็นว่า ประชาชนมีความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยหน่วยงานภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกระทำการสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนหรือชุมชน ทั้งนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองสิทธิของประชาชนไว้

อย่างหนึ่ง คือ สิทธิในการร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย ออกกฎหมายที่จะมีผลกระทบต่อตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของยูว์เมธี วุฒิเมธี (2546) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีส่วนร่วมในความคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ผู้ทำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนพื้นฐานว่า มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และสอดคล้องกับแนวคิดของพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2526) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมความสมัครใจของสมาชิกในสังคม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการกำหนดนโยบายหรือการทำงานของรัฐบาล เช่น การใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การถกเถียงปัญหาการเมืองหรือการสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชน นอกจากนั้นงานวิจัยของเปรมศักดิ์ แก้วมรกฏ (2560) ที่ศึกษาประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของวัยรุ่นในจังหวัดสงขลาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของวัยรุ่นอยู่ในรูปแบบการพูดคุยเรื่องการเมือง แต่เนื้อหาหลัก คือ การใช้สิทธิ์เลือกตั้งที่เห็นว่า เป็นหน้าที่ที่สำคัญ ประเด็นนี้มีลักษณะสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ที่มองเห็นความสำคัญของการออกไปใช้สิทธิ์การเลือกตั้งและออกไปใช้สิทธิ์มากกว่าในอดีต

2) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จะเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนในปัจจุบันมีรูปแบบและพื้นที่สาธารณะที่หลากหลาย ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเข้าถึงข้อมูลทางการเมืองด้วยสมาร์ทโฟน (Smartphone) การสร้างเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้ การใช้สื่อเทคโนโลยีทำให้คนรุ่นใหม่ที่มีความคิดก้าวหน้าหันมาสนใจ ตื่นตัวต่อการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้ 2.1 การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยตรงพบว่า ในปัจจุบันประชาชนทั่วไปและคนรุ่นใหม่ในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ใช่เฉพาะเป็นการเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเท่านั้น แต่รวมถึงการควบคุม ตรวจสอบ ติดตามการทำงานของรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสิทธิพันธ์ พุทธหนู (2541) ที่ว่า การใช้สิทธิ์เลือกตั้งเป็นกิจกรรมของแต่ละคนในการเลือกตั้งตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจ

ในการปกครอง สิทธิเลือกตั้งจึงเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งในการควบคุมรัฐบาล และยังสอดคล้องกับแนวคิดของคณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชนฯ (2558) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) ประชาชนของรัฐจะทำหน้าที่เป็นสภา โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการประชุมพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวเอง เพราะเชื่อว่า ประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ในสังคม แต่ภายหลังเมื่อสมาชิกของสังคมเพิ่มจำนวนมากขึ้นและสังคมมีความซับซ้อนขึ้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรงจึงเป็นเรื่องยากที่จะทำได้จริง เพราะประชาชนทุกคนไม่สามารถใช้อำนาจของตนเองได้ในทุกกิจกรรมของประเทศ นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิยม เวชกามา (2561) ซึ่งเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนชาวสกลนคร ตามแนวพุทธจิตวิทยาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรง ประชาชนทำหน้าที่เป็นสภาใช้อำนาจนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการด้วยตนเอง โดยมีความคิด คำพูดและการกระทำที่ประกอบด้วยเมตตาต่อกัน กระจ่ายผลประโยชน์ ปฏิบัติตามระเบียบวินัยและกฎหมาย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและเคารพความเห็นต่าง

2.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือโดยอ้อมพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการเลือกตัวแทนทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติในการออกกฎหมายและบริหารประเทศ ซึ่งประชาชนต้องยึดมั่นในหลักความสุจริตและเที่ยงธรรมเพื่อให้ได้คนดีไปพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ รัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2560 มาตรา 78 จึงบัญญัติกำหนดหน้าที่พื้นฐานของประชาชนไว้ว่า รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ตลอดจนการตัดสินใจทางการเมืองและการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชนฯ (2558) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยอ้อม (Representative Democracy) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ คือการที่ประชาชนได้ทำหน้าที่เลือกผู้แทนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนในรัฐสภา และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิยม เวชกามา (2561) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยอ้อม ประชาชนเลือกผู้แทนไปใช้อำนาจนิติบัญญัติและ

บริหารแทนตนผ่านการเลือกตั้งด้วยความรู้สึก สามัคคี ปราปรณาดีและหวังประโยชน์สุขร่วมกัน

2.3 การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองและการบริหารในเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน อำนาจในการตรวจสอบและควบคุมการทำงานของผู้แทนที่ตนเลือกเพื่อไปบริหารบ้านเมือง รวมถึงการมีส่วนร่วมในการติดตามและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนสามารถเรียนรู้และปรับตัวอย่างเท่าทันเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชน ร่วมกันวางแผนดำเนินงานผ่านการจัดเวทีประชาคม เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิดวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ รู้จักใช้สิทธิ์โดยไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ดังแนวคิดของคณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชนฯ (2558) ที่อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นการนำการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบโดยตรงกับแบบโดยอ้อมมารวมกัน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือสถาบันการเมือง อาทิ ภาคประชาชน องค์กรอิสระ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่ในการติดตามและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้อย่างเต็มที่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิยม เวชกามา (2561) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองและการบริหารในเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่องานชีวิตของตนในรูปแบบของภาคพลเมืองหรือผ่านตัวแทนตามหลักสาราณียธรรม

2.4 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบถกแถลง เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองหรือภาคประชาชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศในทุกกิจกรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการศึกษา อาชีพและสุขภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบถกแถลงเป็นการแก้ไขปัญหาของประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ที่เห็นได้ชัด คือ การที่ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ แลกเปลี่ยน ถกแถลงกันเพื่อนำเสนอแนวคิดของตนในการสร้างนโยบายที่เหมาะสมสำหรับตนเองและชุมชน สามารถตอบสนองข้อเรียกร้อง เพื่อให้ตัวแทนของตนหรือรัฐบาลนำไปปฏิบัติต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคณะอนุกรรมการจัดทำ

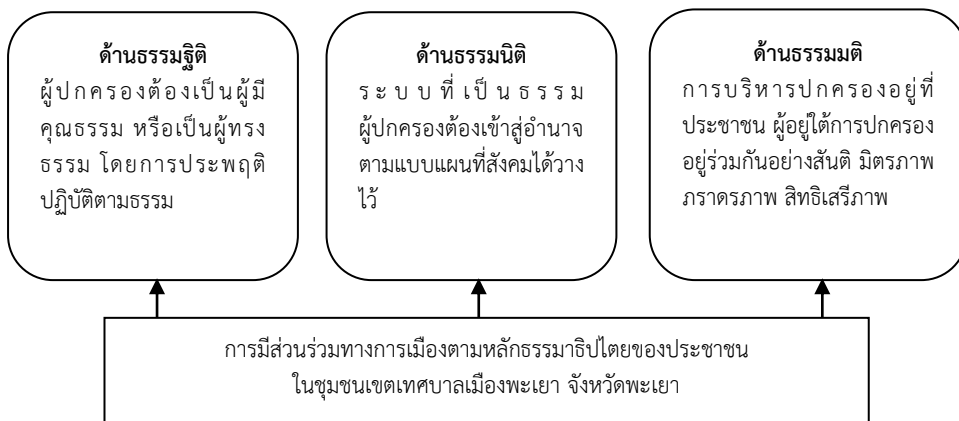
สารานุกรมสำหรับเยาวชนฯ (2558) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบถกแถลง (Deliberative Democracy) เป็นกระบวนการสำคัญของประชาธิปไตยภาคพลเมือง ประชาธิปไตยชุมชนหรือประชาธิปไตยทางตรง เป็นความพยายามในการแก้ไขข้อบกพร่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เป็นรูปแบบตายตัว ซึ่งไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความซับซ้อนและหลากหลายได้ ทั้งนี้ หลักการประชาธิปไตยแบบถกแถลงไม่ได้เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพราะระบอบประชาธิปไตยทั้งสองแบบสามารถอยู่คู่กันได้ ทั้งนี้ ประชาธิปไตยแบบถกแถลงจะช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของระบบการเมืองแบบตัวแทน โดยภาคพลเมืองที่มีความสำนึกทางการเมือง (Active Citizen) และมีจิตสาธารณะรวมหมู่ (Civic Life) และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิยม เวชกามา (2561) ที่พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบถกแถลง เป็นกระบวนการสำคัญของประชาธิปไตยภาคพลเมืองในรูปของประชาธิปไตยชุมชน เป็นความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดจากข้อบกพร่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เป็นรูปแบบสถาบันที่ตายตัว ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความซับซ้อนและหลากหลายให้มีความสามัคคีร่วมมือกันด้วยไมตรีจิต

3) แนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชน ในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยาพบว่า มีหลักธรรมกำกับเพื่อให้มีจิตสาธารณะ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และเกิดจากความเต็มใจของประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของความเสมอภาค ทุกคนมีสิทธิเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ตามหลักธรรมาธิปไตย รวมทั้งมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายการบริหารงานของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน ที่สำคัญประชาชนต้องมีสำนึกทางการเมืองโดยการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งรัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามกระบวนการของกฎหมายอย่างเป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548) ได้อธิบายว่า ธรรมาธิปไตย หมายถึง การยึดถือหลักเหตุผล ความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมในการบริหารจัดการ โดยละเว้นการยึดถือตนและกระแสเสียงคนส่วนใหญ่ที่ไม่เป็นธรรม ขณะที่พระมหาจุติชัย วชิรเมธี (2551) ได้อธิบายว่า ธรรมาธิปไตย คือระบบการตัดสินใจที่ยึดธรรมะ คือ ความจริง ความถูกต้อง ดีงามและประโยชน์สุขของประชาชนเป็นใหญ่ ถ้านำหลักธรรมาธิปไตยมาปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะ

กลายเป็นธัมมิกประชาธิปไตย ส่วนนิยม เวชกามา (2561) เห็นว่า แนวทางการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นแบบโดยตรง โดยอ้อม โดยการมีส่วนร่วมและถกแถลงต้องตั้งอยู่บนหลักเมตตาทายกรรม เมตตาจริกรรม เมตตาโมกกรรม คือ มีความปรารถนาดีต่อกัน จัดสรรผลประโยชน์ทั่วถึง เคารพกฎหมายและบังคับใช้อย่างเท่าเทียม รวมทั้งการเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่เห็นต่าง

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากที่กล่าวมา การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา สามารถสรุปได้ 3 ด้าน ดังนี้

ตาราง 1 แนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชน
ในชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ในตารางนี้อธิบายได้ ดังนี้ 1) ด้านธรรมฐิติ เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความเต็มใจและมีความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งการมีอิสระทางความคิดและการตัดสินใจด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนทำได้หลายระดับขึ้นอยู่กับความสนใจ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนั้น ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งโดยตรงและทางอ้อม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกผู้แทนที่ยึดมั่นในธรรมไปทำหน้าที่ในการบริหารบ้านเมือง

2) ด้านธรรมนิติ เป็นรูปแบบวิธีการปกครองตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักความถูกต้อง โดยการเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งให้เป็นไปตามระบบกฎหมายที่

กำหนดไว้ มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม และน้ำใจนักการเมือง การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งของการเลือกตั้ง ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือโกงการเลือกตั้งเพื่อให้ชนะคะแนนแล้วเข้ามาบริหารบ้านเมือง

3) ด้านธรรมति เป็นแนวคิดที่เป็นธรรม ปราศจากการได้มาซึ่งกลวิธีที่ผิดกฎหมายหรือละเมิดจรรยาบรรณ ยึดเป้าหมายการบริหารปกครองเพื่อประชาชน ให้ได้รับสันติสุข มิตรภาพ ภารดรภาพ สิทธิเสรีภาพ ตามที่เจตนารมณ์ของพลเมืองต้องการ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยาใช้มิติของเสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก ทั้งการเลือกผู้แทนตนหรือการลงมติรับร่างแผนการพัฒนาท้องถิ่นต้องอาศัยมติของสังคมที่ชอบธรรม

สรุป

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองและแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยา ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยามีความตื่นตัวเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยหน่วยงานภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในลักษณะของการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองสามารถจำแนกได้ 4 รูปแบบ คือ (1) แบบโดยตรง (2) แบบตัวแทนหรือโดยอ้อม (3) แบบมีส่วนร่วม (4) แบบถกแถลง 3) แนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองพะเยาต้องมีหลักธรรมกำกับเพื่อให้มีจิตสาธารณะ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและต้องเกิดจากความเต็มใจของประชาชนที่จะเข้าร่วม จากผลการวิจัยนี้พบองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตย 3 ด้าน คือ 1) ด้านธรรมฐิติ 2) ด้านธรรมนิติ และ 3) ด้านธรรมมติ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการ ดังนี้ 1) รัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจะทำให้การเมืองภาคประชาชนเข้มแข็งจนทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ 2) รัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเข้าใจบทบาทอำนาจหน้าที่และกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบตัวแทน 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรทำหน้าที่เป็นแกนนำให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตย 4) นักการเมืองในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนต้องมีมาตรฐานด้านคุณธรรมที่จะทำให้สำนึกและจิตสำนึกสาธารณะที่ดี ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมาธิปไตย ทำให้สังคมและการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชนฯ. (2558). *สารานุกรมการเมืองไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 3 เรื่อง การเมืองไทยในบริบทความเชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่น*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- จันทนา สุทธิจารีย์. (2544). *การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ วี.เจ. พรินต์ติ้ง.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2556). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นาย ค. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 22 สิงหาคม.
- นาย ฉ. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 11 สิงหาคม.
- นาย ญ. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 23 สิงหาคม.
- นาย ฐ. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 24 สิงหาคม.
- นาย ด. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 30 สิงหาคม.
- นาย ธ. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 23 สิงหาคม.
- นาย น. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 30 สิงหาคม.
- นาย พ. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 30 สิงหาคม.
- นาย ฟ. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 23 สิงหาคม.
- นาย ล. (2564). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. *สัมภาษณ์*. 27 สิงหาคม.
- นิยม เวชกามา. (2561). *รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนชาวสกลนครตามแนวพุทธจิตวิทยา*. คุุณิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2554). *สิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เปรมศักดิ์ แก้วมรกต. (2560). *วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของวัยรุ่นในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2526). *ข่าวสารการเมืองของคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *คำวัด: พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี. (2551). *ธรรมาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: โพสท์บุ๊กส์.
- ภูสิทธิ์ ชันติกุล. (2553). *รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2546). *หลักการพัฒนาชุมชน และหลักการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2554). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.
- สิทธิพันธ์ พุทธหนู. (2541). *ทฤษฎีพัฒนาการเมือง*, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Suyaprom, S. (2017). The Study of Citizenship for Democracy Promotion in Locality. *Journal of MCU Social Science Review*. 6 (2), 85-100.